

dr hab. Wiktor Żłobicki, prof. UWr
Uniwersytet Wrocławski
Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych
Instytut Pedagogiki

Wrocław, 9 lutego 2024 r.

RECENZJA

W POSTĘPOWANIU AWANSOWYM PANI DR KATARZYNY MARSZAŁEK PRZYGOTOWANA DLA KOMISJI POWOŁANEJ PRZEZ RADĘ DZIEDZINY NAUK SPOŁECZNYCH UNIwersytetu KAZIMIERZA WIELKIEGO W BYDGOSZCZY

Jako recenzent w postępowaniu awansowym dr Katarzyny Marszałek dołożyłem starań, by z uwagą rozpoznać, rzetelnie uzasadnić poziom i jakość dorobku Kandydatki do stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Podstawę prawną recenzji stanowią następujące dokumenty:

- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, art. 219 ust. 1, pkt. 2;
- Uchwała Senatu Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego Nr 11/2022/2023 z dnia 24 stycznia 2023 r. w sprawie w sprawie określenia regulaminu postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego Na podstawie art. 221 ust. 14 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2022 r., poz. 574 z późniejszymi zmianami).

Dokumentacja osiągnięcia naukowego

Dr Katarzyna Marszałek jako osiągnięcie naukowe w przewodzie habilitacyjnym zgłosiła cykl publikacji pt. „Pedagogie skautowych i harcerskich środowisk wychowawczych w latach 1909-2023”, do których zaliczyła:

- **trzy recenzowane monografie autorskie**
- ✓ *Cele wychowania harcerskiego Związku Harcerstwa Polskiego i Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. Analiza porównawcza w latach 1989-2019, w świetle wybranych dokumentów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy 2023, ss. 101;

- ✓ *Harcerska lista (nie)obecności. Analiza polskiej bibliografii harcerstwa za lata 1989-2017*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2018, ss. 328;
- ✓ *Dziedzictwo, którego nie można odrzucić: próba interpretacji wybranych źródeł z lat 1918-2015 do dziejów Związku Harcerstwa Polskiego*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2016, ss. 303;
- **recenzowaną monografię współautorską**
- ✓ P.P. Grzybowski, K. Marszałek, *Harcerska kultura śmiechu w Polsce. O śmiechu i nie tylko w harcerskim Prawie, edukacji, służbie oraz twórczości*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2022, ss. 347;
- **osiem autorskich wyborów źródeł**
- ✓ *Wybór źródeł do dziejów ZHP. T. 1. Utworzenie ogólnopolskiego Związku Harcerstwa Polskiego i czas próby ruchu harcerskiego (1918-1944)*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017, ss. 518;
- ✓ *Wybór źródeł do dziejów ZHP. T. 2. Walka, sowietyzacja, odwilż, kryzys i upadek (1944-1988)*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017, ss. 410;
- ✓ *Wybór źródeł do dziejów ZHP. T. 3. Odrodzenie ruchu harcerskiego, trudne lata demokracji (1989-2014)*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017, ss. 370;
- ✓ *Wybór źródeł do dziejów ruchu harcerskiego w Polsce. Ruch harcerski w latach 1980-1989*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017, ss. 252;
- ✓ *Wybór źródeł do dziejów Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. T. 1. Utworzenie i rozwój Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej (1989-1999)*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017, ss. 698;
- ✓ *Wybór źródeł do dziejów Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. T. 2. Rozwój Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej (2001-2016)*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017, ss. 502;
- ✓ *Wybór źródeł do dziejów Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. T. 3. Statuty, komentarze i inne dokumenty dotyczące Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego (1989-2016)*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017, ss. 264;
- ✓ *Wybór źródeł do dziejów ZHP i ZHR w latach 2017-2018*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2018, ss. 250;
- **dwa rozdziały w recenzowanych pracach zbiorowych**

- ✓ *Harcerz jest zawsze pogodny? Wybrane wyniki badań harcerskiej kultury śmiechu* W: *Kultury śmiechu a edukacja*, P.P. Grzybowski, K. Marszałek (red.), Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2023, s. 81-92;
- ✓ *ZHP jako stowarzyszenie wychowujące obywateli dla Polski w latach 1918-1939, 1945-1950 i 1956-1989* W: *Udział harcerstwa w odzyskaniu i zachowaniu nie-podległości Polski na przestrzeni dziejów*, E. Fogelzang-Adler i J. Wojtycza (red.), Komisja Historyczna ZHP Chorągwi Krakowskiej, Kraków 2016, s. 163-179
- **jedenaście autorskich artykułów w recenzowanych czasopismach naukowych**
  - ✓ *Czy w programach ZHP występuje edukacja regionalna?* W: *Zeszyty Naukowe WSHE we Włocławku. Nauki Pedagogiczne*, 2009, T. 27, Z. 8, s. 99-107;
  - ✓ *Doktoraty i habilitacje z tematyki dotyczącej organizacji harcerskich, w latach 1969-2016* W: *Studia z Teorii Wychowania*, nr 2 z 2016, s. 199-226;
  - ✓ *Doktoraty i habilitacje z tematyki dotyczącej organizacji harcerskich, w latach 1969-2016. Część II prace/cykle habilitacyjne* W: *Studia z Teorii Wychowania*, nr 3 z 2016, s. 207-244;
  - ✓ *Przegląd prac naukowych i popularno-naukowych osób ze stopniem doktora habilitowanego z tematyki dotyczącej organizacji harcerskich, w latach 1969-2016. Cz. III* W: *Studia z Teorii Wychowania*, nr 1 z 2017, s. 125-146;
  - ✓ *Pedagogie stowarzyszeń zwykłych harcerskich i skautowych w świetle ewidencji stowarzyszeń zwykłych. Raport z badań* W: *Przegląd Pedagogiczny*, nr 1 z 2019, s. 134-154;
  - ✓ *Family and Parenthood of Polish Girls Scouts and Polish Boy Scouts in the Years 1911-1939 and 1939-1945* W: *Przegląd Pedagogiczny*, nr 1 z 2020, s. 318-334;
  - ✓ *Szkic bibliografii bydgoskiego harcerstwa w publikacjach zwartych, artykułach i wybranych archiwach* W: *Harcerstwo. Rocznik Naukowy Muzeum Harcerstwa*, 2020 nr 2-3, s. 2-16;
  - ✓ *Elementy obrazu wychowania w działalności Ośrodka Badań Programowych i Ośrodka Badań Psychologiczno-Pedagogicznych/Ośrodka Badań ZHP w latach 1957-1975* W: *Pedagogika Społeczna*, nr 4 z 2022, s. 195-213;
  - ✓ *Elementy obrazu wychowania w działalności Zespołu i Wydziału Badań i Analiz Główniej Kwatery ZHP w latach 1987-2014* W: *Pedagogika Społeczna*, nr 4 z 2022, s. 215-237;

- ✓ *Elementy obrazu wychowania w działalności Harcerskiego Instytut Badawczego Główniej Kwatery ZHP w latach 2016-2021* W: *Pedagogika Społeczna*, nr 4 z 2022, s. 238-236;
- ✓ *Harcerskie ścieżki ku rozumieniu rozwoju duchowego w Związku Harcerstwa Polskiego w latach 1989-2022* W: *Horyzonty Wychowania*, nr 58 z 2022, 21, s. 91-101.

Wstępne informacje o Habilitantce

Habilitantka swoją ścieżkę edukacyjno-naukową związaną ze środowiskiem bydgoskim rozpoczęła na pedagogicznych studiach stacjonarnych I stopnia o specjalności pracy socjalnej, które zakończyła w roku 2002. Już na tym etapie wykazała zainteresowanie problematyką harcerską przygotowując pod kierunkiem dr Haliny Guzy-Steinke pracę licencjacką pt. *Programy edukacyjno-wychowawcze realizowane przez Związek Harcerstwa Polskiego*. Studia pedagogiczne kontynuowała na poziomie magisterskim w Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego finalizując je pracą dyplomową napisaną pt. *Przejawy kryzysu w wychowaniu we współczesnym systemie oświaty na przykładzie analizy artykułów prasowych zamieszczonych w tygodnikach „Polityka” i „Wprost”* pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Michała de Tchorzewskiego. Stricte naukową drogę obrała podejmując w latach 2004-2008 studia trzeciego stopnia w Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego i rok później obroniła rozprawę doktorską pt. *Zmiany harcerskiej pedagogii w Polsce w XX wieku*, napisaną pod kierunkiem dr hab. Marii Kuchcińskiej. Recenzentami w przewodzie doktorskim była prof. dr hab. Teresa Hejnicka-Bezwińska oraz prof. dr hab. Maria Czerepaniak-Walczak.

Doświadczenie zawodowe związane ze środowiskiem akademickim Habilitantka rozpoczęła od asystentury w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku (2006 - 2009 r.), by po obronie doktoratu otrzymać stanowisko adiunkta w Kujawsko-Pomorskiej Szkole Wyższej w Bydgoszczy (2009 - 2012 r.), gdzie m.in. kierowała Studium Praktyk Studenckich, pełniła funkcję pełnomocnika dziekana Wydziału Pedagogicznego ds. audytu wewnętrznego i akredytacji. W roku 2012 dr Katarzyna Marszałek została adiunktem w Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy w zespole Zakładu Myśli Społecznej i Edukacji Środowiskowej, a obecnie pracuje w Katedrze Pedagogiki Ogólnej i Porównawczej.

O wielostronnej aktywności akademickiej dr K. Marszałek świadczy nie tylko jej działalność dydaktyczna i organizacyjna, a także efekty upowszechniania i popularyzacji nauki obejmujące łącznie udział w 92 krajowych i międzynarodowych wystąpieniach, wykładach, warsztatach i inicjatywach edukacyjnych. Omawiając podoktorski dorobek Habilitantki nie powinno się pominąć udziału w pracach zespołów badawczych: Harcerskiego Instytutu Badawczego powołanego przez Związek Harcerstwa Polskiego (od 2016 r - nadal); Zespołu Samokształcenia i Samopomocy Koleżeńskiej pod patronatem Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN (2010-2018); Zespołu Pedagogiki Młodzieży Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN (2016-2018) Ogólnopolskiego Seminarium Podoktorskiego prof. dr hab. Bogusława Śliwerskiego oraz dr hab. Aliny Wróbel (2016-2017).

Ocena całokształtu dorobku naukowego Habilitantki

Jako recenzent przewoźnie awansowym chcę w tym miejscu zwrócić uwagę na zmieniające się w ostatnich latach szczegółowe kryteria oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, zawarte we wcześniejszych rozporządzeniach MNiSW oraz wytycznych opracowanych przez CKds.ST. Treść niniejszej recenzji formułuję stosownie do zapisów art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz nowych wytycznych Rady Doskonałości Naukowej (2022)¹, według których opracowanie opinii przez recenzenta z pozytywną bądź negatywną konkluzją polegać ma wyłącznie na ocenie osiągnięć naukowych wskazanych przez osobę ubiegającą się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, jako mających stanowić znaczący wkład w rozwój określonej dyscypliny. RDN zaznacza także, iż „(...) na przedmiotową opinię nie powinna wpływać ocena, czy osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej, jak i ocena osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych, czy też popularyzujących naukę”.

Chcę podkreślić, że ocena obszernego cyklu dwudziestu sześciu publikacji zgłoszonych przez dr K. Marszałek jako dzieło naukowe okazała się czasochłonna i po zapoznaniu się z ich

---

¹ RECENZJE W POSTĘPOWANIACH O AWANS NAUKOWY. PORADNIK; Rada Doskonałości Naukowej 2022, s. 10-13.

treścią, zgodnie z aktualnymi wytycznymi oceny osiągnięć naukowych, do których odniosę się w dalszej części recenzji - już w tym miejscu mogę poinformować, że dzieło to potwierdza spełnienie przez Habilitantkę ustawowych standardów. Dorobek dr K. Marszałek świadczy także o tym, jak w bydgoskim środowisku naukowym dojrzewała merytorycznie i metodologicznie w ciągu czternastu lat po uzyskaniu stopnia naukowego doktora. Jej prace ukazywały się w Oficynie Wydawniczej „Impuls” w Krakowie, znajdującej się na ministerialnej liście polskich wydawnictw naukowych, a także w recenzowanych i renomowanych pedagogicznych czasopismach naukowych, do których należą: Przegląd Pedagogiczny, Pedagogika Społeczna, Studia z Teorii Wychowania, Horyzonty Wychowania.

Monografie autorskie oraz współautorska

Zestaw monografii autorstwa dr K. Marszałek otwiera książka pt. *Dziedzictwo, którego nie można odrzucić: próba interpretacji wybranych źródeł z lat 1918-2015 do dziejów Związku Harcerstwa Polskiego*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2016, ss. 303. Treść publikacji zbudowana jest na sześciu rozdziałach według chronologii:

- I. Utworzenie i rozwój ogólnopolskiego Związku Harcerstwa Polskiego (1918–1939)
- II. Czas próby (1939–1944)
- III. Walka o kształt harcerstwa (1944–1947)
- IV. Sowietyzacja harcerstwa (1948–1955)
- V. Odwilż, harcerstwo w socjalizmie, kryzys i upadek (1956–1988)
- VI. Odrodzenie ruchu harcerskiego, trudne lata demokracji (1989–2015).

Na podstawie dokumentacji archiwalnej, artykułów prasowych, relacji i wspomnień Habilitantka konsekwentnie starała się konstruować narrację każdego z wyróżnionych okresów w dziejach ZHP, według porządku analizowanych kategorii, do których zaliczyła: pedagogię i strukturę władz, Statuty i uchwały Zjazdów, stosunki ZHP z władzami państwowymi; symbole i odznaki organizacyjne, hymn, zawołanie, kodeksy postępowania moralnego. Jak zaznaczyła Autorka, braki materiałów źródłowych lub uwarunkowania historyczne utrudniły konsekwentne stosowanie tej struktury, ale bez wątpienia monografia stanowi kompendium uporządkowanej według chronologii historycznej wiedzy o społecznych, pedagogicznych, i aksjologicznych uwarunkowaniach funkcjonowania harcerstwa na

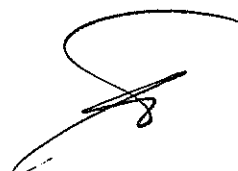
przestrzeni blisko stu lat. Jako recenzent i jednocześnie aktywny członek ZHP z doświadczeniem wszystkich szczebli ruchowego, harcerskiego i instruktorskiego rozwoju - w pełni doceniam (a od lat siedemdziesiątych XX wieku osobiście potwierdzam) zawartość treściową i wiarygodność tej publikacji nie tylko dla historyków wychowania, pedagogów społecznych i aksjologów wychowania, ale także współczesnych kontynuatorów metody harcerskiej, aktywnych zarówno w pracy z młodzieżą, jak i tworzących struktury organizacyjne ZHP.

W roku 2018 ukazała się druga monografia autorstwa dr K. Marszałek pt. *Harcerska lista (nie)obecności. Analiza polskiej bibliografii harcerstwa za lata 1989-2017*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków, ss. 328, która jest obszernym, pracowicie przygotowanym zestawieniem bibliograficznym publikacji o harcerstwie i na temat harcerstwa (s. 62-257), uzupełnionym dwuczęściowym komentarzem Autorki (*Wprowadzenie* - s. 9-26 i *Analiza polskiej bibliografii harcerstwa za lata 1989-2017* - s. 27-61). We *Wprowadzeniu*, w aspekcie historycznym została omówiona rola płci w środowisku skautowym i harcerskim, z refleksją o przewadze mężczyzn w korpusie instruktorskim i dominującej męskiej narracji w oficjalnych dokumentach ruchu harcerskiego. W kolejnej części monografii podjęto próbę odpowiedzi na pytania:

- Jakie różnice występują w aktywności twórczej kobiet i mężczyzn opisujących działalność organizacji harcerskich?
- Jakie postacie wymienione z imienia, nazwiska bądź pseudonimu umożliwiające ich identyfikację występują w tytułach publikacji ukazujących się w latach 1989-2017?
- Jakie narracje występują w publikacjach ukazujących się w latach 1989– 2017 i które z nich mogą stanowić blokadę dla osób podejmujących próbę opisu kulturowego dziedzictwa organizacji harcerskich?

Habilitationka wykazała, że między innymi:

- wśród autorek i autorów uwzględnionych w badaniach publikacji z lat 1989–2017 dominowali mężczyźni (70%), zaś kobiety były w zdecydowanej mniejszości (22%). Co ciekawe - - 8% opublikowanych tekstów stanowiły wspólne prace;
- w analizowanych tytułach publikacji dominująca jest narracja męska;
- autorami recenzji różnych publikacji są w większości mężczyźni;
- w przywołaniach źródłowych prac badawczych pomijane bywają publikacje kobiet;

- istnieją dysproporcje we wznowieniach publikacji autorów o odmiennych poglądach;
- do środowisk najczęściej tworzących publikacje harcerskie można wymienić Kraków, Warszawę, Łódź, Poznań, Częstochowę, Wielkopolskę, Lubelszczyznę;
- wśród publikacji odwołujących się do chronologii najczęściej pojawiały się daty 1938, 1989, 1945, 1991, 1939

Warto dodać, że omawiana monografia stanowi kontynuację badań Habilitantki nad publikacjami o tematyce harcerskiej, przedstawionymi w trzech artykułach poświęconych rozprawom doktorskim, habilitacyjnym oraz publikacjom popularno-naukowym opublikowanymi w latach 2016-2017 w recenzowanym czasopiśmie „Studia z Teorii Wychowania”

Trzecią według chronologii monografią w dorobku Habilitantki jest praca pt. *Cele wychowania harcerskiego Związku Harcerstwa Polskiego i Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. Analiza porównawcza w latach 1989-2019, w świetle wybranych dokumentów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy 2023, ss. 101. Zebrany bogaty materiał źródłowy zainspirował Autorkę do komparatystycznej eksploracji aksjologicznych aspektów wychowania harcerskiego w ZHP i ZHR. Przedmiotem analizy stały się cele naczelne i ogólne w wychowaniu, które zostały wyartykułowane w statutach i innych dokumentach obu stowarzyszeń. W strukturze publikacji wyróżniono: *Wprowadzenie* (s. 7-12); *Naczelne cele wychowania* (s. 13-48); *Ogólne cele wychowania* (s. 49-65); *Podsumowanie* (s. 67-77); *Bibliografię* (s. 79-95); *Spis schematów i tabel* (s. 97-98); *Wykaz skrótów* (s. 99) oraz *Aneks* (s. 101-110). We *Wprowadzeniu* Habilitantka czytelnie ukazała kontekst transformacji społecznej wpisanej w chronologię wydarzeń w obu stowarzyszeniach. W tej części publikacji, posiłkując się wcześniejszymi badaniami prowadzonymi przez Aleksandra Kamińskiego, Annę Radziwiłł i Grzegorza Michalskiego, przedstawiła postawione przed sobą trzy problemy badawcze:

- Jakie naczelne i ogólne cele wychowania harcerskiego wyznaczały w swoich dokumentach ZHP i ZHR?
- W oparciu o jakie wartości konstruowano naczelne i ogólne cele wychowania harcerskiego w dokumentach ZHP i ZHR?
- Jakie elementy stałe, zmienne i wspólne występowały w naczelnych i ogólnych celach wychowania w dokumentach ZHP i ZHR?

Odpowiedzi na wymienione wyżej pytania Habilitantka udzieliła w kolejnych trzech częściach pracy, omawiając i ilustrując swoje tezy licznymi schematami i zestawieniami tabelarycznymi. Problematykę celów naczelných wychowania omówiła w oparciu o statuty i uchwały władz ZHP i ZHR; problematykę ogólnych celów wyprowadziła z treści kodeksów postępowania, między innymi Obietnicy i Prawa Zucha, Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego. Ważne wątki zawarte w odpowiedzi na trzeci z wyżej wymienionych problemów badawczych - w moim odbiorze - niefortunnie zostały zamieszczone w *Podsumowaniu*, przez co znaczna część merytorycznych treści nie została wystarczająco czytelnie wyodrębniona w rozdział. Wydaje się, że struktura książki stała by się bardziej klarowna, gdyby podsumowanie przyjęło formę zwięzłego resume przeprowadzonych analiz.

W dorobku habilitacyjnym dr K. Marszałek znajduje się również praca napisana wspólnie z Przemysławem Pawłem Grzybowskiem pt. *Harcerska kultura śmiechu w Polsce. O śmiechu i nie tylko w harcerskim Prawie, edukacji, służbie oraz twórczości*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2022, ss. 347. Tematyka tej publikacji ma szczególny charakter, gdyż w istocie spełnia kryterium naukowego opracowania niszowej problematyki gelotologicznej w środowisku skautowym i harcerskim. Współautorstwo publikacji zgłoszonej w postępowaniu na stopień naukowy wymagało określenia przez Habilitantkę jej własnego wkładu, który polegał na wspólnym z P.P. Grzybowskiem opracowaniu autorskich definicji harcerskiej kultury śmiechu, harclektów oraz samodzielnym napisaniu dwóch rozdziałów: *Elementy kultury śmiechu w Prawie Skautowym i Harcerskim* (s. 33-45) oraz *Harcerski śmiech w świetle wywiadu Harcerskiego Instytutu Badawczego ZHP „Śmiech w harcerskiej edukacji i służbie”* (s. 47-61). Oczywiście w recenzji odniosę się tylko do treści autorstwa K. Marszałek, ale z uwagi na pionierski i nowatorski charakter tej publikacji warto zaakcentować, że oto także dzięki Habilitantce pojawiają się nowe, kluczowe pojęcia, które dzięki ich zdefiniowaniu wchodzą do zasobów językowych harcerskiej pedagogii:

- **harcerska kultura śmiechu** – „to wewnątrz- i międzypokoleniowy proces kształtowania się, przemian, zanikania wartości związanych ze śmiechem oraz ich następstw jednostkowych i społecznych. Jej fundament w harcerstwie stanowią zasady Prawa Harcerskiego, dotyczące postawy harcerzy wobec rzeczywistości, oraz ukształtowanie się wspólnot śmiechu w zbiorowościach poszczególnych zastępów, drużyn i innych jednostek. Każda z tych wspólnot ma własne treści, cele i zasady postępowania,

związane ze śmiechem i zjawiskami pokrewnymi, wzbogacające harcerskie dziedzictwo kulturowe o unikalne treści. Elementami harcerskiej kultury śmiechu są zasady, poglądy, zachowania i utwory komiczne, pojawiające się w codziennych relacjach międzyludzkich, obrzędach, tradycji i różnych formach twórczości związanych z harcerską edukacją, służbą i rekreacją” (s. 31);

- **harclekt** – „niepowtarzalny język, dialekt służący do porozumiewania się w środowisku harcerskim. Zawiera on wyrazy i wyrażenia komiczne, powstałe w danej wspólnocie śmiechu i zrozumiałe tylko dla jej członków” (s. 31);
- **harcmemy** – „komiczne obrazki opatrzone komentarzem, zwykle zawierające aluzje do bieżących wydarzeń w danym środowisku” (s. 31).

W rozdziale pt. *Elementy kultury śmiechu w Prawie Skautowym i Harcerskim* (s. 33-45) na podstawie przeglądu źródeł historycznych uzupełnionych kilkoma publikacjami współczesnymi Habilitantka analizowała pojęcia, treści i kategorie tworzące kulturę harcerskiego śmiechu. W archiwalnych publikacjach skautowych i harcerskich autorstwa Roberta Baden-Powella, Ignacego Kozińskiego, Kazimierza Lutosławskiego, Stanisława Siedlaczka, Janiny Tworowskiej, Antoniego Bogdańskiego, Aleksandra Kamińskiego i Bolesława Zimmera odnaleziono takie kategorie pojęciowe, jak: humor, jasność, poczucie humoru, pogodę ducha, pogodność, radosną pracę, radość, rozśmieszanie, rozweselanie, szczęście, uśmiech, uśmiechanie się, wesele, weselenie się, wesołość - które uznano za konstytuujące kulturę śmiechu harcerskiego.

Kolejny rozdział autorstwa Habilitantki pt. *Harcerski śmiech w świetle wywiadu Harcerskiego Instytutu Badawczego ZHP „Śmiech w harcerskiej edukacji i służbie”* (s. 47-61) powstał na kanwie badań przeprowadzonych przez zespół Harcerskiego Instytutu Badawczego ZHP. Tym razem odstąpiono od schematu badań historycznych na rzecz metodologii badań społecznych i zastosowano kwestionariusz wywiadu internetowego „Śmiech w harcerskiej edukacji i służbie”, w którym wzięło udział 80 respondentów z całego kraju, z ograniczeniem ujawnionym przez badających, że sondaż nie był prowadzony na reprezentatywnej próbie badawczej i dlatego stanowił raczej punkt wyjścia do przygotowania i przeprowadzenia kolejnych badań sondażowych zgodnych z zasadami metodologii. Jakościowa analiza zebranych danych przyniosła jednak bardzo ciekawe wyniki, oto bowiem rozpoznano okoliczności pojawiania się żartów, figli i psikusów. Okazało się, że harcerze żartują między

innymi z: nowicjuszy, nocnego życia obozowego, obozowej kuchni, przygotowania i spożywania posiłków, apeli, piosenek, itd. W tym kontekście ważną i integralną częścią publikacji jest obszerny Aneks zawierający: teksty źródłowe (s. 109-144), wybrane wypowiedzi uczestników badań przeprowadzonych przez Harcerski Instytut Badawczy (s. 145-168), komiczne utwory o tematyce harcerskiej (s. 169-316) oraz dowcipy o pionierach, skautach i harcerzach (s. 317-327).

Autorskie antologie tekstów źródłowych

Podjęmowane przez Habilitantkę badania wymagały tytanicznej wręcz pracy w poszukiwaniu materiałów historycznych w archiwach i innych dostępnych źródłach. Trzeba wyraźnie podkreślić podjęty przez Habilitantkę trud żmudnej i konsekwentnej kwerendy prowadzonej przez półtorej dekady w latach 2005-2019, a szczególnie po uzyskaniu stopnia doktora - m.in. w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Bibliotece i Archiwum Muzeum Harcerstwa w Warszawie, Archiwum Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej w Warszawie. Dzięki temu mamy udostępnione antologie tekstów źródłowych od roku 1916 po czasy współczesne, czyli z okresu ponad stu lat. Materiały źródłowe pochodzą także z czasopism: *Głos Nauczycielski*, *Harc mistrz*, *Harcerz*, *Harcerstwo*, *Czuwaj*, *Na Tropie*, *Propozycje*, *Skaut*, *Skrzydła*. Warto podkreślić, że część zebranej dokumentacji to wynik poszukiwań w Internecie nie tylko na oficjalnych stronach Związku Harcerstwa Polskiego oraz Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej, ale fanpage'ach ZHP i ZHR, portalach, witrynach, stronach wydarzeń oraz serwisie YouTube z transmisjami z obrad zjazdów ZHP i ZHR. Archiwizowanie w formie książkowej takich materiałów źródłowych z Sieci wydaje się niezwykle ważne, gdyż niektóre z nich są po pewnym czasie usuwane i tym samym bezpowrotnie znikają.

Zgodnie ze schematem badań historycznych dr K. Marszałek przeszukiwała, analizowała i weryfikowała źródła dotyczące polskich organizacji scoutowych, skautowych, harcerskich. Wynikiem tych poszukiwań są opublikowane obszerne autorskie, monograficzne wybory źródeł do dziejów dwóch największych organizacji harcerskich w Polsce: Związku Harcerstwa Polskiego oraz Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej.

Dr K. Marszałek usystematyzowała zebrane fakty historyczne uwzględniając istotne momenty dziejowe dotyczące obu tych organizacji harcerskich i w efekcie powstały następujące tytuły:

- ✓ *Wybór źródeł do dziejów ZHP. T. 1. Utworzenie ogólnopolskiego Związku Harcerstwa Polskiego i czas próby ruchu harcerskiego (1918-1944);*
- ✓ *Wybór źródeł do dziejów ZHP. T. 2. Walka, sowietyzacja, odwilż, kryzys i upadek (1944-1988);*
- ✓ *Wybór źródeł do dziejów ZHP. T. 3. Odrodzenie ruchu harcerskiego, trudne lata demokracji (1989-2014);*
- ✓ *Wybór źródeł do dziejów Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. T. 1. Utworzenie i rozwój Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej (1989-1999);*
- ✓ *Wybór źródeł do dziejów Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. T. 2. Rozwój Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej (2001-2016);*
- ✓ *Wybór źródeł do dziejów Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. T. 3. Statuty, komentarze i inne dokumenty dotyczące Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego (1989-2016);*

W każdym z wymienionych wyżej tomów bogactwo materiałów źródłowych tworzą: statuty, uchwały, komunikaty, stanowiska, listy, zapisy rozmów, apele, rozkazy, odezwy, rezolucje, oświadczenia, instrukcje, deklaracje, referaty, sprawozdania, zaproszenia, raporty, kalendaria, artykuły, przemówienia, odezwy, polemiki, itd. Wymienione wyżej prace, choć mają charakter źródłowy, to ich opracowanie przez Habilitantkę należy uznać za cenny materiał przydatny do kolejnych, pogłębionych badań nad ruchem skautowym i harcerskim z kilku względów. Po pierwsze, opracowania źródłowe dr K. Marszałek mających wspólne korzenie, ale dwóch jednak różniących się związków młodzieży wydają się być wolne od stronniczości, co ma istotne znaczenie szczególnie w wymiarze aksjologicznym. Po drugie, publikacje zawierają nie tylko fakty uwzględniające chronologię i kontekst wydarzeń społecznych związanych z ruchem harcerskim, ale także rolę wymienionych z imienia i nazwiska ludzi w ten kontekst włączonych. Po trzecie wreszcie, jak podkreśla Krzysztof Rubacha (2008, s. 338), zgromadzenie i wstępna analiza materiałów źródłowych, zgodnie ze schematem badań historycznych, jest wstępnym warunkiem do wyartykułowania szczegółowej problematyki badań, gdyż „znalezienie i zweryfikowanie odpowiedzi na pytanie badawcze jest możliwe jedynie jako efekt pracy wykonanej na źródłach”. Zatem Habilitantka udostępnia na użytek własnych badań, ale także szerszemu gronu bogaty zbiór materiałów i umożliwia zainteresowanym badaczom ich samodzielną lekturę i interpretację.

Ruchowi harcerskiemu w Polsce w okresie przełomu społeczno-politycznego 1980-1989 poświęcona jest kolejna antologia pt. *Wybór źródeł do dziejów ruchu harcerskiego w Polsce. Ruch harcerski w latach 1980-1989*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017, ss. 252. To szczególne opracowanie dotyczące historii najnowszej zawiera niezwykle ciekawe materiały ukazujące nie tylko gorące dyskusje i polemiki w polaryzującym się środowisku harcerskim, między innymi: Polskiej Organizacji Harcerskiej, Porozumieniu Niezależnych Środowisk i Organizacji Harcerskich, Ruchu Harcerstwa Rzeczypospolitej, Porozumieniu Kręgów Instruktorskich im. Andrzeja Małkowskiego, Krajowym Komitecie Odrodzenia ZHP, Stowarzyszeniu Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”, ale także dokumentujące dialog z państwowymi władzami ustawodawczymi i wykonawczymi, kościołem katolickim i organizacjami związkowymi „Solidarności”.

Serię antologii uzupełnia praca pt. (2018). *Wybór źródeł do dziejów ZHP i ZHR w latach 2017-2018*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2018, ss. 250, na którą składają się trzy części. Pierwsza z nich zawiera dokumenty dwóch gremiów zjazdowych ZHP: , jakie spotkały się w kwietniu i grudniu 2017 roku: XXXIX Zjazdu Nadzwyczajnego ZHP i XL Zjazdu ZHP. Część drugą tworzą komunikaty i uchwały XVI Zjazdu Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej, a także listy do delegatów Zjazdu od przedstawicieli władz państwowych, instytucji, kościołów i stowarzyszeń. Dokumentację przebiegu ustanowionego w roku 2018 Roku Harcerstwa zawiera część trzecia antologii.

Cykl autorskich rozdziałów i artykułów

W dorobku habilitacyjnym dr K. Marszałek wykazała także wchodzące w skład osiągnięcia naukowego dwa autorskie rozdziały w pracach zbiorowych i cykl jedenastu artykułów z czasopism, do których w chronologicznej kolejności publikowania odniosę się w tej części recenzji.

W opracowanej na podstawie doktoratu publikacji pt. *ZHP jako stowarzyszenie wychowujące obywateli dla Polski w latach 1918-1939, 1945-1950 i 1956-1989* W: *Udział harcerstwa w odzyskaniu i zachowaniu niepodległości Polski na przestrzeni dziejów*, E. Fogelzang-Adler i J. Wojtycza (red.), Komisja Historyczna ZHP Chorągwi Krakowskiej, Kraków

2016, s. 163-179, Habilitantka przeanalizowała dokumenty ZHP z perspektywy pedagogii harcerskiej, na którą mniejszy lub większy wpływ miał aparat państwa i dominujące siły polityczne, ukazała także dynamikę dwóch ról przynależnych harcerzom – bojownika/żołnierza oraz obywatela.

W rozdziale pt. *Harcerz jest zawsze pogodny? Wybrane wyniki badań harcerskiej kultury śmiechu* opublikowanym w pracy pod redakcją P.P. Grzybowskiego, K. Marszałek: *Kultury śmiechu a edukacja*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2023, s. 81-82 Autorka odwołując się do zdefiniowanej we wcześniejszych jej tekstach kategorii pojęciowej harcerskiej kultury śmiechu, przeanalizowała zmieniające się zapisy Prawa Skautowego, Prawa Harcerskiego i Prawa Zucha. Analizy historyczne uzupełniła wnioskami z badań Harcerskiego Instytutu Badawczego, zwracając uwagę na konieczność uwspółcześnienia treści ósmego punktu aktualnie obowiązującego w ZHP Prawa Harcerskiego.

Tekst pt. *Czy w programach ZHP występuje edukacja regionalna?* W: *Zeszyty Naukowe WSHE we Włocławku. Nauki Pedagogiczne*, 2009/T. 27, Z. 8, s. 99-107 jest wynikiem lapidarnie opracowanych analiz dokumentów programowych ZHP pod kątem promowania i realizacji różnych form edukacji regionalnej.

Trzy kolejne artykuły tworzą „sub-cykl” poświęcony pracom naukowym i popularno-naukowym o tematyce harcerskiej powstałym w latach 1969-2016. Dobrze się stało, iż teksty nie są rozproszone w różnych źródłach, lecz opublikowano je w recenzowanych wydaniach czasopisma „Studia z Teorii Wychowania”: *Doktoraty i habilitacje z tematyki dotyczącej organizacji harcerskich, w latach 1969-2016* W: *Studia z Teorii Wychowania*, nr 2 z 2016, s. 199-226; *Doktoraty i habilitacje z tematyki dotyczącej organizacji harcerskich, w latach 1969-2016. Część II prace/cykle habilitacyjne* W: *Studia z Teorii Wychowania*, nr 3 z 2016, s. 207-244 oraz *Przegląd prac naukowych i popularno-naukowych osób ze stopniem doktora habilitowanego z tematyki dotyczącej organizacji harcerskich, w latach 1969-2016. Cz. 3* W: *Studia z Teorii Wychowania*, nr 1 z 2017, s. 125-146. Dr K. Marszałek w dwóch pierwszych częściach tego cyklu tematycznego zawarła informacje i komentarze do pięćdziesięciu jeden postępowań naukowych o tematyce harcerskiej, w tym sześciu na poziomie habilitacyjnym i czterdziestu pięciu doktorskim. Wśród prac najliczniej podejmowana była problematyka historyczna (siedemnaście prac doktorskich i dwie habilitacyjne) oraz pedagogiczna

(dwanaście prac doktorskich i dwie habilitacyjne), pozostałe prace dotyczyły problematyki teologicznej, politycznej, socjologicznej i kultury fizycznej. Habilitantka przedstawiła nie tylko streszczenia poszczególnych rozpraw, ale także przeanalizowała merytoryczną zawartość tytułów, konteksty czasowe i przestrzenne. Trzecia część cyklu zawiera dorobek publikacyjny sześciu doktorów habilitowanych, na który składają się ich monografie, prace pod redakcją, artykuły naukowe i popularno-naukowe o tematyce harcerskiej.

Problematyce oddolnych, społecznych inicjatyw harcerskich i skautowych poświęciła Habilitantka swoją kolejną publikację pt. *Pedagogie stowarzyszeń zwykłych harcerskich i skautowych w świetle ewidencji stowarzyszeń zwykłych. Raport z badań* W: *Przegląd Pedagogiczny*, nr 1 z 2019, s. 134-154. Jak wykazała Autorka między 2016 a 2019 rokiem wśród zarejestrowanych w Polsce 6707 stowarzyszeń zwykłych, w 15 z nich prowadzona była działalność oparta na metodzie lub strukturach skautowych lub harcerskich funkcjonujących poza największymi organizacjami harcerskimi i skautowymi w naszym kraju. W artykule przedstawiono elementy pedagogii tych stowarzyszeń z obszernym omówieniem: źródeł ideowych, celów, założeń organizacyjnych, środków działania. Ze względu na niszową skalę zjawiska, warto w tym miejscu wymienić nazwy tych stowarzyszeń, które K. Marszałek sklasyfikowała jako:

- harcerskie - Harcerskie Stowarzyszenie Historyczne „Polanie”; Krąg Instruktorów Harcerskich „Szkola Rycerska”; Krąg Przyjaciół Harcerstwa; Niezależna Drużyna Harcerska NDH; Organizacja Harcerska „Rodło”; Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych „Potrafisz”; Stowarzyszenie Grupa Historyczno-Edukacyjna Szare Szeregi; Stowarzyszenie Harcerskie WIR; Stowarzyszenie Przyjazny Ostojów; Stowarzyszenie Przyjaciół Harcerzy z Lusówka; XIII Niezależna Łódzka Drużyna Harcerzy „Stalowa Trzynastka” im. Gen. Józefa Bema;
- harcersko-skautowe - Harcerska Gromada Wilków im. Św. Jana Pawła II; Harcerskie Stowarzyszenie – Skauci Świętego Bernarda z Clairvaux;
- skautowe - Stowarzyszenie zwykłe Bractwo Kaszubskich Skautów; „Wilczy Ślad – Szczecin”/ Skauting Chrześcijański.

Na liście publikacji Habilitantki pojawia się także tekst w języku angielskim pt. *Family and Parenthood of Polish Girls Scouts and Polish Boy Scouts in the Years 1911-1939 and 1939-1945* W: *Przegląd Pedagogiczny*, nr 1 z 2020, s. 318-334, którego treść opiera się na analizie

materiałów źródłowych organizacji skautowych i harcerskich z lat 1911-1939 oraz 1939-1945. Studia nad tymi źródłami wskazały głównie na akcentowanie roli harcerek, jako przyszłych matek, wychowawczyń kolejnych pokoleń, zaś harcerzy jako żołnierzy i obywateli.

Następna praca Habilitantki świadczyć może o silnych związkach z bydgoskim środowiskiem naukowym i harcerskim, czego dowodzi jej tytuł: *Szkic bibliografii bydgoskiego harcerstwa w publikacjach zwartych, artykułach i wybranych archiwach* W: *Harcerstwo. Rocznik Naukowy Muzeum Harcerstwa*, nr 2-3 z 2020, s. 2-16. Trzeba zaznaczyć, że publikacja zawiera wyłącznie listę źródeł, ale w imponującym wymiarze 54 prac zwartych, 194 artykułów oraz 54 lokalizacji w archiwach, i wydaje się być dobrym materiałem roboczym do analiz dorobku tych lokalnych struktur harcerskich.

Trzyczęściowy raport z profesjonalnej działalności zespołów badawczych w Związku Harcerstwa Polskiego w podziale na lata 1957-1970, 1987-2014 i 2016-2021 - to kolejna pozycja w dorobku Habilitantki. Biorąc pod uwagę przyjętą chronologię opracowań materiałów źródłowych dostrzegamy lukę między rokiem 1970 a 1987 i wyjaśnienia tej okoliczności niestety nie znajdujemy. W każdej z części raportu Autorka poszukiwała odpowiedzi na pytanie, jakie aspekty wychowania były przedmiotem zainteresowań badawczych, z uwzględnieniem okoliczności powoływania zespołów badawczych, ich składu osobowego, podejmowanych projektów i publikacji?

W części pierwszej pt. *Elementy obrazu wychowania w działalności Ośrodka Badań Programowych i Ośrodka Badań Psychologiczno-Pedagogicznych/Ośrodka Badań ZHP w latach 1957-1975* W: *Pedagogika Społeczna*, nr 4 z 2022, s. 195-213, Autorka analizuje dokumenty historyczne powołanego w roku 1958 Ośrodka Badań Programowych z trzema sekcjami: Zespołem Badań Terenowych; Centralnym Archiwum Harcerskim i Centralną Biblioteką Harcerską. Mimo krótkiego, bo niespełna dwuletniego okresu działalności zrealizowano dziewięć projektów badawczych, których wyniki były upowszechniane w czasopiśmie i materiałach szkoleniowych. Badania nad harcerstwem kontynuował w latach 1960-1975 Ośrodek Badań Psychologiczno-Pedagogicznych Głównej Kwatery ZHP przemianowany później na Ośrodek Badań ZHP działający pod opieką naukową Katedry Psychologii Wychowawczej Uniwersytetu Warszawskiego i kierowany przez Antoninę Gurycką. Znacznie poszerzono zakres badań, które nabrały charakteru interdyscyplinarnego i międzynarodowego.

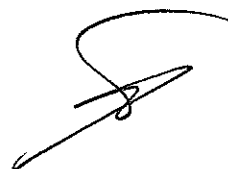

Część druga raportu pt. *Elementy obrazu wychowania w działalności Zespołu i Wydziału Badań i Analiz Głównej Kwatery ZHP w latach 1987-2014* W: *Pedagogika Społeczna*, nr 4 z 2022, s. 215-237 obejmuje okres przełomu społeczno-politycznego w kraju. Powołano w roku 1987 Zespół Badań i Analiz Głównej Kwatery ZHP z chorągwanymi zespołami współpracowników. Priorytetowymi obszarami działań badawczych były: kwestie struktury ZHP, kształcenia instruktorów oraz harcerski system wychowawczy, które zrealizowano w szesnastu dużych projektach badawczych. Prowadzenie badań w roku 2003 przejął Wydział Badań i Analiz Głównej Kwatery ZHP, a w wyniku zmian kadrowych w latach 2014-2015 zadania badawcze realizował Zespół Analiz i Badań. W tym okresie zrealizowano kilkanaście projektów badawczych w warunkach zmieniających się priorytetów programowych ZHP.

W części trzeciej raportu pt. *Elementy obrazu wychowania w działalności Harcerskiego Instytut Badawczego Głównej Kwatery ZHP w latach 2016-2021* W: *Pedagogika Społeczna*, nr 4 z 2022, s. 238-269 zaprezentowano różnorodne obszary badań podejmowanych przez liczną grupę kompetentnych współpracowników.

Ten trzyczęściowy raport obrazuje charakter i dynamikę zmian w organizowaniu i prowadzeniu empirycznej weryfikacji praktyki wychowania w ZHP. Zgromadzone dane pozwalają stwierdzić, że zespoły podejmowały badania wszystkich elementów obrazu wychowania harcerskiego, jednak z różnorodnym nasileniem. Najwięcej projektów wszystkich zespołów dotyczyło programu i procesu wychowania. Na podstawie analizy źródeł historycznych Habilitantka wykazała z jednej strony świadomość władz naczelnych ZHP o wartości badań rzeczywistości społecznej, z drugiej zaś wpływ wybieralności władz Związku i przemian społeczno-politycznych zakłócający efektywność tych badań. Funkcjonowaniu zespołów badawczych, jakości i stabilności badań nie służyły zarówno zewnętrzne naciski polityczne jak i konflikty interpersonalne wewnątrz ZHP.

Cykl artykułów zamyka tekst pt. *Harcerskie ścieżki ku rozumieniu rozwoju duchowego w Związku Harcerstwa Polskiego w latach 1989-2022*. *Horyzonty Wychowania*, 21(58), s. 91-101. Choć początek tytułu wydaje się brzmieć nieco publicystycznie - jak na opracowanie naukowe - to w istocie zawiera analizę treści zawartych w dokumentach ZHP w latach 1989- 2022, na podstawie których Habilitantka wysnuła tezę o wpływie dwóch różnych sposobów rozumienia duchowości: tradycyjnym i ponowoczesnym na treść kolejnych statutów ZHP, uchwał Rady Naczelnej ZHP.

Zawarty w wykazie dorobku habilitantki jeszcze jeden tekst pt. Przyczynek do próby opracowania spisu organizacji harcerskich i skautowych w latach 1909-1988 na ziemiach polskich i terytorium Polski na podstawie wybranych publikacji” (bez podania miejsca publikacji) trzeba uznać za kolejny materiał źródłowy wymagający bardziej szczegółowych analiz.

Reasumując, mamy do czynienia z różnorodnymi tematycznie, uporządkowanymi chronologicznie badaniami (w części opracowanymi źródłami) wartościowym dla historii wychowania, pedagogiki społecznej i aksjologii edukacji.

Konkluzja

W konkluzji recenzji należy podkreślić najważniejsze walory dorobku naukowego dr Katarzyny Marszałek. Po pierwsze, znakomicie potrafi eksplorować pola subdyscyplinarne historii wychowania, pedagogiki społecznej, aksjologii wychowania i komparatystyki pedagogicznej. Po drugie, dzięki wieloletnim, żmudnym badaniom Habilitantki posiadamy wgląd - na wyjątkową skalę - w treść dokumentów i publikacji dotyczących harcerstwa jako ruchu społecznego od jego zarania po czasy współczesne. Po trzecie, jako aktywna na wielu polach, długoletnia członkini i kompetentna znawczyni Związku Harcerstwa Polskiego, prezentuje jednocześnie szeroką ekspercką, wnikliwą wiedzę historyczną i pedagogiczną na temat polskiego ruchu skautowego i harcerskiego. Wszystkie wskazane wyżej argumenty prowadzą do konstatacji, że naukowe dokonania Habilitantki odpowiadają wymaganiom ustawowym, gdyż w istotnym zakresie poszerzają naukowy dorobek pedagogiki społecznej. Należy więc uznać za spełnione kryterium znaczącego wkładu w rozwój pedagogiki jako dyscypliny naukowej.

Zatem po zapoznaniu się z dorobkiem naukowym Habilitantki w zakresie osiągnięcia habilitacyjnego oraz kierując się treścią art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.) popieram wniosek dr Katarzyny Marszałek o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.